

5- Agricultura i revolució industrial. [5]

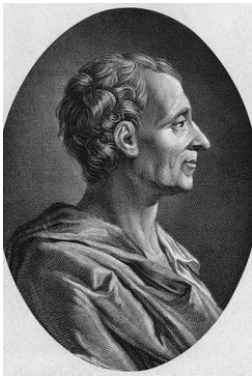
El nou marc institucional liberal.

Recursos naturals, nivell tecnològic i explotacions agràries.

Contractació agrària i relacions socials a l'edat contemporània.

El nou marc institucional liberal.

- ▢ Propietat privada $\Rightarrow$ béns i usos comunitaris.
- ▢ Procés de separació dels productors dels seus mitjans de producció $\rightarrow$ acumulació originària/ primitiva de capital.
- ▢ Plusvàlua $\Rightarrow$ formació de capitals.
- ▢ Altres formes d'extracció de renda [ex: parceria].
- ▢ Parlamentarisme amb representació limitada (sufragi masculí censitari).

Divisió de poders [L'esperit de les lleis, 1748]
No considera seriosament la qüestió de la dominació econòmica i de la desigualtat social.

Montesquieu (1689-1755)

Revolució Francesa: supressió del règim senyorial, assemblea nacional, reforma agrària i declaració dels drets de l'home i del ciutadà. Vegeu més endavant.

Anglaterra

1688 *Glorious Revolution*

noblesa i burgesia, torns de govern

1689 *Declaration of Rights*

- ▢ el Parlament aprova els impostos.
- ▢ llibertat d'impremta.
- ▢ inamovibilitat dels jutges.
- ▢ exèrcit no permanent.
- ▢ teoria de la divisió de poders (legislatiu i executiu) per garantir la llibertat individual i la propietat privada.

John Locke (1689, *Two treatises of government*)

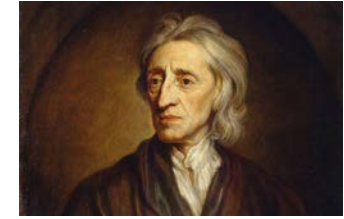
- superioritat de la llei (Parlament) sobre el rei

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)

- ▢ La prosperitat és incompatible amb les desigualtats.
- ▢ Rics i pobres són conceptes relatius. El ric gaudeix dels béns perquè no els té el pobre.
- ▢ La prosperitat consisteix en un repartiment homogeni dels recursos, de tal manera que tothom pugui satisfer les necessitats.

Història Agrària

John Locke (1632-1704)

Liberalisme i empirisme: Assaigs sobre el govern civil (1660-1662) i Assaig sobre l'enteniment humà (1690)

Propietat: Dret natural $\rightarrow$ la Terra és de tots, fins i tot dels animals que hi viuen. El resultat del treball és de qui el fa $\rightarrow$ propietat privada.

Contracte social i dret a la revolució.

ANGLATERRA – Segona meitat s. XIX

Repasseu la transició cap al capitalisme (tema 4)

Tabla 8
División de la tierra en Inglaterra, 1873

Clase de propietarios	Superficie promedio por propietario (en acres)	Extensión en acres	Porcentaje de tierra ocupada
Dependencias públicas y yermos		2 950 000	8,6
Aldeanos, menos de un acre	0,21	150 000	0,4
Pequeños propietarios, 1-100 acres	18,00	3 930 000	11,4
Propietarios medios, 101-300 acres	169,00	4 140 000	12,0
Propietarios mayores, 301-1000 acres	498,00	4 780 000	13,9
Grandes propietarios, 1001-3000 acres	1 708,00	4 310 000	12,5
Grandes terratenientes, miembros de la Cámara de los comunes con más de 3001 acres	6 597,00	8 490 000	24,6
Pares del Reino	14 320,00	5 720 000	16,6
Total		34 470 000	100,0

El 1873 els petits propietaris tenen només un 11,8 % de la terra anglesa i els mitjans només un 12 %. La resta són grans o molts grans propietaris. Un acre és pràcticament un jornal de la zona de Lleida.

Dependència respecte la importació de cereals a partir de 1850.

blat importat / consum R.U.

1811-30	3 %
1831-51	13
1851-60	30
1891-95	79

* els tancaments (*enclosures*) del XVII es caracteritzen perquè els camperols renuncien als seus drets a canvi d'una compensació?

* 1795-1845: actes (lleis) del Parlament per a acabar el procés de tancaments. La pagesia es troba indefensa. Diferents situacions:

a) Els camperols que paguen censos petits per cancel·lar altres obligacions envers els propietaris, reben més indemnització.

b) Els emfiteutes que paguen moltes rendes però que tenen estabilitat a la terra, reben una indemnització una mica menor.

c) Els pagesos amb casa i hort amb dret als comunals (encara menys).

i d) finalment els arrendataris són simplement acomiadats.

* els minifundistes i arrendataris més petits → passen a ser treballadors assalariats.

* l'elevada demanda d'aliments i de mà d'obra va mantenir al camp un nivell d'ingressos relativament alt.

* podria ara l'agricultura anglesa competir amb ultramar (Amèrica) ja que té grans extensions que poden mecanitzar-se? Pregunta que respondrem en el marc del tema 5.

* importacions angleses de blat al XIX.

- a partir de 1870 Anglaterra va perdent paper en el comerç mundial; però c. 1913 7/8 de les primeres matèries (sense comptar el carbó) i el 50% de l'aliment són importats.

FRANÇA

* pagesia: 90% de la població i només el 30% de la terra, però treballen un altre 27% (de la noblesa), 15% (església) i 27% (burgesia).

* Els *États Generaux* no sabien reunit des de 1614. A cada poble es fan *Cahiers de Doléances*, queixes-que són sintetitzades per les autoritats departamentals..

* Interpretacions de la revolució francesa:

- Jaurès: revolució de la riquesa, és a dir, fou una revolució burgesa.
- Michêlet: revolució de la misèria, de la pagesia pobra i els *sansculottes* de les ciutats..
- [Ernest Labrousse](#) i Georges Lefebvre: revolució de la riquesa i de la misèria alhora, encara que serà la burgesia qui acabarà controlant el procés. Repasseu la Pràctica 1.

* la revolució dóna títols de propietat a la pagesia sobre una part significativa de les terres de l'església i dels nobles que emigraren. Sense indemnització. Per tant, hi ha una reforma agrària.

* En el Concordat amb el vaticà de 1801 no es retornen les terres a l'església.

* La indemnització pagada durant la restauració als nobles (1825) no inclou el retorn de les terres.

* Codi Napoleònic: obliga a deixar la meitat de la terra en herència a l'únic fill; 2/3 parts si són dos o 3/4 parts si són 3 o més.

Tabla 9
Propiedad de la tierra en Francia

Tamaño de las fincas en hectáreas (1 hectárea = 2,47 acres)	Número de fincas			
	1862	1882	1892	1908
Muy pequeñas: menos de 1		2 167 667	2 235 405	2 087 851
Pequeñas: 1-10	2 435 401	2 635 030	2 617 588	2 523 713
Medianas: 10-40	636 309	727 222	711 118	745 862
Grandes: 40-100	154 167	142 088	105 391	118 497
Muy grandes: más de 100			33 280	29 541
Total		5 672 007	5 702 752	5 505 464

Abolició drets senyorials

4 d'agost de 1789

- es suprimeixen les *corvées*, mans mortes, dignitats (qüestió moral).
- delmes no infeudats, és a dir, els que cobrava l'església. Es mantenen els que havien comprat laics a 'església (infeudats).
- els drets senyorials personals (violència feudal) sense indemnització.

Els drets reals (taxes, rendes,...) → si no es prova el contrari per part de la pagesia es consideren contractuals i es mantenen. Es poden abolir, però pagant a un preu car.

10 d'agost de 1792

- els perceptors dels drets reals han de demostrar que són contractuals per cobrar-ho, cosa que en general no es pot fer ja que són imposats.

17 juliol de 1793

- abolició de la resta de drets senyorials que quedaven.

Per a SOBOUL (lectura obligatòria),

- ¬ el problema pagès durant la revolució té una posició axial en la revolució francesa.
- ¬ Des de baix? Des de dalt?
 - o Des de baix és la via francesa. El 17 de juliol de 1793 final del feudalisme sense indemnització i crema dels títols.
 - o Des de dalt és la via prussiana, de compromís, a Alemanya. L'aristocràcia i l'estat pacten el 1807 la supressió de la servitud, però es conserva allò essencial de l'antic mode de producció i de les relacions socials. Vegeu la pàgina següent.

Tabla 10
Propiedad de la tierra en Alemania

Superficie cultivada, 1907	Millones de hectáreas	Tamaño de las fincas en %			
		hasta 12,5	12,5-50	50-250	más de 250
Este del Elba	13,9	8,5	22,7	28,5	40,3
Oeste del Elba	17,9	22,0	40,0	30,0	8,0

Fixeu-vos que a l'est del riu Elba, on hi havia la servitud de la gleba (tema 4), hi ha poca petita pagesia i un 40% de les fiques són latifundis de més de 250 ha. A l'oest de l'Elba predominen les petites i sobretot les mitjanes.

ALEMANYA

* a Prússia a l'est de l'Elba i a Mecklemburg: els senyors fan grans hisendes de les seves propietats.

* Hannover, Schleswig-Holstein, Westfàlia i Alta Baviera: grans finques camperoles.

* oest i sud-est, al llarg del Rin, Main i Neckar, minifundis.

Alemanya oriental: segona servitud.

* la derrota de Prússia per Napoleó (1806) fa que les autoritats supprimeixen la servitud (1807) per tenir al camperolat al seu favor per si cal lluitar contra Napoleó.

* el camperol pot comprar terra.

* els senyors poden unificar grans propietats, quedant-se amb les terres pageses si en donen a altres llocs.

* si les terres són hereditàries, el pagès es queda 2/3 i el senyor l'altre terç, encara que ben aviat s'aplicarà només als que tenen dos bous (a la resta, repartiment per meitat).

* afavoreix als senyors.

Resta d'Alemanya: similar a França, els senyors vivien de les rendes.

* marge esquerra del Rin: l'ocupació francesa afavoreix la petita propietat camperola (el 1798 s'aboleix el RS). Es venen les terres de l'església i dels nobles emigrats. Propietat camperola sense indemnització.

* entre el Rin i l'Elba i al regne de Westfàlia, la reforma agrària napoleònica significa la supressió del règim senyorial amb compensació (els que tenen poca terra la venen i els camperols més rics formen finques de mida mitjana).

Tabla 11
Propiedad de la tierra en Italia, 1945

Tamaños de las fincas en acres	Porcentaje de la superficie total por acres	Porcentaje del total de unidades
Sobre los 5	17,4	83,3
5-25	24,2	13,6
25-125	23,3	2,6
125-250	9,1	0,3
250-1,250	17,3	0,1
Por encima de 1250	8,7	0,07

ITÀLIA

* fins que els francesos ocuparen Itàlia no s'eliminaren les obligacions feudals.

Propietat latifundista important després.

* Sicília i Nàpols: similar a Alemanya oriental, però tendeixen més a despeses sumptuàries que a inversions de capital a les seves terres.

* Estats Papals i Toscana: sistema *mezzadria* (*parceria*): grans propietats i poques millores.

* Planura del Po: finques mitjanes intensives.

Mireu el resultat històric de tot plegat i les diferències o similituds entre països.

TAB. 9. Struttura percentuale degli indipendenti e dei lavoratori dipendenti in agricoltura, ai censimenti, per alcuni paesi europei a varie epoche

Stati	Maschi			Femmine			Totale		
	Indip.	Lavor. dipen.	Totale	Indip.	Lavor. dipen.	Totale	Indip.	Lavor. dipen.	Totale
1881									
Francia	72,8	27,2	100	46,8	53,2	100	66	34	100
Inghilterra e Galles	22,6	77,4	100	30,8	69,2	100	23	77	100
Germania (*)	61,9	38,1	100	69,3	30,7	100	65,4	34,6	100
Italia	38,1	61,9	100	28,4	71,6	100	34,4	65,6	100
1921									
Francia	49,8	50,2	100	62,4	37,6	100	55,3	44,7	100
Inghilterra e Galles	27,1	72,9	100	42,2	57,8	100	28,1	71,9	100
Germania (*)	66,5	33,5	100	86,1	13,9	100	77,1	22,9	100
Italia	54,5	45,5	100	58,4	41,6	100	56	44	100
1951									
Francia (*)	48	52	100	58,6	41,4	100	52,6	47,4	100
Inghilterra e Galles	27,9	72,1	100	19,4	80,6	100	27,2	72,8	100
Germania (*)	67,6	32,4	100	85,8	14,2	100	77,5	22,5	100
Italia	67,2	32,8	100	76	24	100	69,9	30,1	100

(*) I dati della Germania si riferiscono al 1907; essi erano contenuti nel censimento del 1925 nel quale era riportata una tabella che rendeva la documentazione confrontabile; gli altri due censimenti si riferiscono agli anni 1925 e 1950.

(*) Il censimento si è tenuto nel 1946.

BEVILACQUA, P. (1989,1990 i 1991, dir.), *Storia dell'Agricoltura italiana in età contemporanea*, 3 vols. Venècia: Marsilio. Venezia, Marsilio.

Els problemes del món rural segons els il·lustrats: anàlisi i realitzacions

* per què calia transformar la societat?

- les lleis liberalitzadores il·lustrades (1765: llibertat de preus i del comerç de grans; 1798: desamortització de Godoy,...) havien estat insuficients per al progrés agrari.

- preocupació il·lustrada:

→ Floridablanca [*Respuesta del fiscal en el Expediente de la provincia de Extremadura*, 1770] → preocupació per les terres sense cultivar → cal posar en mans pageses les terres incultes, comunals [d'aprofitament comú], "propis" [gestionat per l'ajuntament], erms, deveses de propis o particulars.

→ Campomanes [*Memorial ajustado*, 1771] → preocupació pels pagesos sense terres:

* l'estat ha de donar patrimonis familiars inalienables i indivisibles + crèdits (per bestiar + eines).

* proposa la substitució dels contractes castellans a curt termini per quelcom de similar als contractes emfitèutics catalans.

→ Jovellanos [*Informe de la Ley Agraria*, 1794];

* "mayorazgos" [patrimonis nobiliaris castellans] i "manos muertas" [béns de l'església] no es podien vendre. Calia que anessin a mans de persones que els fessin produir; calia que la terra fos una mercaderia.

- actuació il·lustrada → pobra donada la realitat:

* repoblació amb colons a zones incultes i allunyades (ex: Sierra Morena)

* supressió privilegis Mesta → 1779-88 (p. ex., permetre tancar els camps).

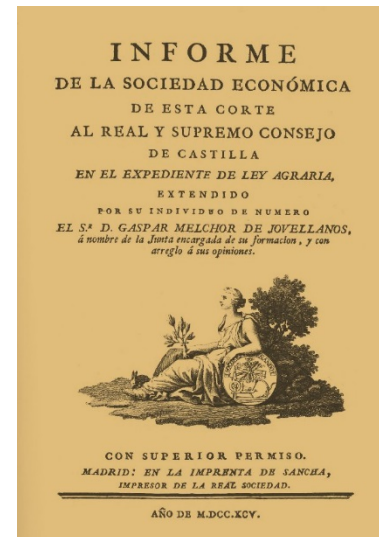
* repartir en arrendament de terres de propis entre pagesos sense terra (conflicte amb la pagesia rica).

* desamortització de terres de la clerecia a Castella (Godoy) → a partir de 1798 fins 1808, afecta 1/6 de les terres eclesiàstiques de la Corona de Castella (concretament les de *beneficència administrades per la clerecia*). El diner per a la hisenda, però pagant renda a les institucions.

* arrendaments agraris → oscil·lació entre defensa o no de l'arrendatari (en relació a preus, desnonament,...).

Gaspar Melchor de Jovellanos (1744-1811)

Reforma agrària liberal

fou un pacte entre la burgesia i la noblesa. Es feren concessions a aquesta perquè acceptés el canvi de sistema, però mantenint la riquesa. la burgesia incipient inicia la transformació i això implica ampliar la seva base social (noblesa que s'aburgesa).

- llibertat de tancar i arrendar terres, de jornals i de comerç [8 juny 1813; 6 setembre 1836].
- lleis de desvinculació: la terra és una mercaderia [11 octubre 1820 i 30 agost 1836].
- abolició definitiva del règim senyorial [2 i 4 de febrer de 1837].
- manteniment dels senyories territorials com a propietat privada.
 - ❑ manteniment de l'emfiteusi com un contracte entre iguals.
 - ❑ es permet redimir el cens emfitèutic dels béns desamortitzats, però no de la noblesa fins 1889. Poca redempció, en termes generals, ja que era molt cara. L'emfiteusi no tingué una redempció barata fins 1945 amb la llei d'Eduardo Aunós, propietari lleidatà i ministre de Franco.
- fi del delme i la primícia [1837-1841].
- indemnització dels delmes infeudats en mans de la noblesa.
 - ❑ aquest dret dels partícips laics se suprimeix amb una indemnització amb capitalització al 3% → es paga amb deute públic → que serveix per comprar béns en la desamortització.
- desamortització de Mendizábal de béns de l'Església (1836-1841). Beneficiària la burgesia i la noblesa aburgesada.
 - ❑ en la desamortització de Mendizábal es pot comprar terra amb deute públic segons el nominal (el real estava molt devaluat). Beneficia als detentors de deute públic.
 - ❑ amb el concordat de 1851 s'indemnitza l'expropiació dels béns de la clerecia secular en considerar que complien una funció social. No és així amb els béns de la clerecia regular.
- desamortització de Madoz sobre béns de propis, d'hospitals i beneficència (1855): beneficia la pagesia benestant que compra terres i molins municipals. Perjudicà la petita pagesia quan es vengueren béns comunals com si fossin de propis.

Mendizábal [1836-1841]

procés: expropiació - taxació - subhasta - pagament : regulars → 1/5 d'entrada i la resta en 16 pagues (diner) o 8 (deute)

seculars → 10% diner i la resta en diner o deute amb normes similars [normativa similar per censos i *foros*, és a dir, tant pels censos emfitèutics com pels censos consignatius (censals)].

Desamortització de Madoz (1854-56) [Llei Madoz 1855]

procés:

expropiació - taxació - subhasta - pagament: en diner, un 10% per l'estat que l'inverteix en deute i el 90% pels municipis que han de comprar deute al 3% d'interès.

Juan Álvarez Mendizábal
(1790-1853)

Pascual Madoz Ibáñez
(1806-1870)

Dues interpretacions del cas espanyol

Comentem només dues interpretacions: de finals del segle XIX i de la 2ª meitat del segle XX, respectivament. A la bibliografia de l'assignatura hi ha una àmplia bibliografia d'Història Contemporània per grans qüestions (*), que ens servirà per tots els temes d'aquest segon parcial.

Historiografia liberal-regeneracionista (historiografia crítica-liberal) :

- * via específica de la revolució espanyola. Caldrà una reforma agrària que no es feu amb la revolució. Es critica no haver canviat l'estructura agrària, a diferència de França.
- * desamortització i abolició de les senyories com a via espanyola diferent a la francesa. La revolució com a responsable de no haver solucionat els problemes del camp.

Segons Miguel Artola (2ª meitat del s. XX) és un fenomen polític revolucionari tant a Espanya com a la resta d'Europa

- * transformació social radical.
 - * causa general relacionada amb la crisi de l'Antic Règim a Europa.
 - * transformació progressista.
 - * trets comuns de la reforma liberal espanyola amb l'europea.
- resultat: societat amb una economia agrària tradicional però nou ordre polític i social. Caldrà esperar a la Revolució Industrial per tenir el capitalisme i no només relacions de producció capitalistes a l'agricultura.

Béns de propis i béns comunals

Els béns de propis municipals eren aquells béns que gestionava l'ajuntament en benefici, en teoria, de tots els veïns. Terres, zones de pastura, carnisseries, almodins (mercat de grans), botigues,... Prestaven un servei i a la vegada obtenien finançament pel municipi. Les terres de propis s'arrendaven sovint i beneficiaven els veïns indirectament.

Els béns comunals eren aquells béns basats en l'esquema estudiat al tema 3. Els veïns podien treballar terra comunal, portar bestiar a pasturar (només si en tenien), podien tallar llenya per la casa (més si la casa era més gran).

És a dir els veïns se n'aprofitaven segons les necessitat/riquesa. Els veïns més rics se'n beneficiaven més.

Amb el temps diversos béns comunals es cediren a l'ajuntament per diverses necessitats (fiscals, etc.), la qual cosa facilità que amb la desamortització de Madoz s'expropiessin, es subhastessin i els ajuntaments rebessin el 90% del preu de venda, però els pagesos més pobres no pogueren treballar les terres, com abans.

(*) 8. HISTÒRIA AGRÀRIA CONTEMPORÀNIA

8. 1. Històries agràries generals i debats sobre la transició al capitalisme.
8. 2. Una història agrària espanyola.
8. 3. Desamortització i la reforma agrària liberal.
8. 4. Agricultura i revolució industrial.
8. 5. Tercer Món, lectures clàssiques en el marc de la Guerra Freda.